

«De magna strage, альбо Пра вялікае пабоішча»

Польскі трактат XV стагоддзя пра Грунвальдскую бітву

Грунвальдская бітва, 600-я гадавіна якой будзе адзначацца 15 ліпеня, – адна з самых значных падзей у гісторыі многіх народаў Цэнтральнай і Усходняй Еўропы, у тым ліку беларускага. Сакрушальнае паражэнне, нанесенае Тэўтонскаму ордэну войскамі Польшчы і Вялікага княства Літоўскага, падарвала яго моц і спыніла працяглую агрэсію крыжакоў супраць суседніх краін. Грунвальдская бітва прывячана вялікай колькасцю навуковых даследаванняў, навукова-папулярных і мастацкіх твораў. Бадай, для ўсіх іх асноўнай крыніцай звестак дагэтуль з’яўляюцца польскія гістарычныя хронікі, створаныя ў XV стагоддзі. Чамусьці так сталася, што ні ў Германіі, ні (што дзіўна) у Вялікім княстве Літоўскім у бліжэйшыя дзесяцігоддзі пасля бітвы не было створана маштабных падрабязных хранікальных паведамленняў аб яе прычынах, ходзе і наступствах.

Не тое – у Польшчы. Практычна на наступны дзень пасля слаўтай перамогі кароль Польшчы, вярхоўны князь Літвы Уладзіслаў Ягайла разаслаў лісты сваёй жонцы каралеве Ганне і пазнанскаму епіскапу Альберту (Войцеху) Ястржэмбцу, у якіх каротка расказаў пра падзеі Грунвальдскай бітвы [1, с. 135–140]. Праз кароткі час невядомы польскі аўтар па гарачых слядах напісаў «Хроніку канфлікту Уладзіслава, караля Польшчы, з крыжакамі ў год Хрыстоў 1410». На думку беларускага гісторыка Р.Б. Га-

гуа, які пераклаў гэты твор на беларускую мову і выдаў нядаўна асобную манаграфію аб ім, «Хроніка канфлікту» створана альбо ў канцы 1410, альбо ў студзені 1411 года і «з’яўляецца найбольш каштоўнай і верагоднай першакрыніцай для вывучэння гісторыі Грунвальдскай бітвы» [2, с. 62; 3].

Наступным буйным творам польскай гістарыяграфіі XV стагоддзя, прысвечаным Грунвальдскай праблемацы, сталі «Аналы, альбо Хронікі слаўнага каралеўства Польскага», напісаныя Янам Длугашам (1415–1480). Гэты гісторык нарадзіўся праз пяць гадоў пасля Грунвальдскай бітвы, але менавіта ён пакінуў найбольш дэталёвае яе апісанне. Напрыклад, з усіх храністаў толькі Длугаш расказаў пра подзвіг трох смаленскіх палкоў, якія спынілі наступленне крыжакоў і выратавалі ад акружэння галоўныя сілы палякаў. Іншае пытанне – адкуль Длугаш чэрпаў звесткі пра бітву. Верагодна, ён скарыстаў «Хроніку канфлікту» альбо нейкія іншыя хронікі, дапоўніўшы іх вуснымі расказаў, якія пачуў ад відавочцаў і ўдзельнікаў бітвы. Сярод апошніх быў яго бацька – бжэзніцкі стараста рыцар Ян Длугаш-старэйшы з Нядзельска. Знаходзіўся на Грунвальдскім полі ў час бітвы і Збігнеў з Алясніцы, будучы кракаўскі біскуп, адзін з найбольш уплывовых польскіх палітыкаў свайго часу. Менавіта Збігнеў з Алясніцы быў палітычным апекуном Длугаша і каля 1455 года натхніў яго на стварэнне маштабнага твора па гісторыі Польшчы, працякнутага польскім вялікадзяржаўніцкім духам [4, с. 123, 130].

У артыкуле мы пазнаёмім чытачоў з яшчэ адным помнікам польскай гістарычнай думкі XV стагоддзя, прысвечаным Грунвальдскай бітве. Твор гэты мае ў арыгінале назву «De magna strage alias o wyelgum ruobyczu», што перакладаецца як «Пра вялікі разгром, альбо Пра вялікае пабоішча». Яго тэкст запісаны ў ману-

Сучасная
рэканструкцыя
Грунвальдскай
бітвы

скрышце Курніцкай бібліятэкі Польскай акадэміі навук (сігнатура ВК052, аркушы 164–166 адв.). Гэты рукапіс, паводле каталога Курніцкай бібліятэкі, быў створаны ў перыяд да 1484 года, належаў у свой час аднаму з польскіх бернардынскіх кляштароў [5, с. 67]. У асноўным ён змяшчае пропаведзі і касцельныя казанні на лацінскай мове, частка з якіх належыць пярэдняму вядомага польскага тэолага Мікалая з Блоня. На аркушах 398 адв. – 399 таго ж рукапісу знаходзіцца лацінамоўны верш, які таксама распавядае пра Грунвальдскую бітву.

Аўтарам «De magna strage», на думку польскай даследчыцы М. Блазак, быў правінцыял (кіраўнік) польскай правінцыі бернардынцаў Мар'ян з Язёрка, які жывуў у другой палове XV стагоддзя (у 1456–1459 гадах вучыўся ў Кракаўскім універсітэце, значыць, нарадзіўся каля 1440 года) [5, с. 69].

Гэта меркаванне не зусім бясспрэчнае. У тэксце самога трактата мы можам знайсці ўскосныя звесткі пра дату яго стварэння. У перадапошнім абзацы «De magna strage» гаворыцца пра смерць караля Польшчы, вярхоўнага князя Літвы Уладзіслава Ягайлы і пра караняццю яго сына польскага караля Уладзіслава III Варненчыка. Апошні, як вядома, загінуў у бітве з туркамі пад Варнай 10 лістапада 1444 года. Але ў тэксце «De magna strage» нічога не гаворыцца пра наступнага караля Польшчы Казіміра Ягайлавіча. З гэтага робім выснову, што трактат у тым выглядзе, як ён захаваны да нашых дзён, быў напісаны ў перыяд паміж 25 ліпеня 1434 года (днём караняцыі Уладзіслава III Варненчыка) і 10 лістапада 1444 года.

Калі дапусціць, што трактат быў прымеркаваны да круглай гадавіны Грунвальдскай перамогі, то, магчыма, ён створаны каля 1440 года, праз трыццаць гадоў пасля бітвы. Мар'ян з Язёрка, здаецца, у гэты час альбо яшчэ не з'явіўся на свет, альбо быў немаўлём. Да таго ж, у трактаце народ

Смерць Ульрыха фон Юнгінгена. Фрагмент карціны «Бітва пад Грунвальдам» Яна Матэйкі, 1878 год

Вялікага княства Літоўскага названы «нічога не вартым» (nequam). Гэта здэклівае слоўца магло быць мімаходзь кінута ў час праўлення Уладзіслава III Варненчыка, калі паміж Польскім каралеўствам і ВКЛ была парушана дынастычная унія і яны фактычна былі незалежнымі адна ад адной дзяржавамі. Затое Мар'ян з Язёрка, як вядома, у 1479 годзе стаў прэпазітам кляштару бернардынцаў у Тыкоціне, які быў заснаваны ні кім іншым, як кіеўскім (потым трокскім) ваяводам Марцінам Гаштольдам. У гэтай сітуацыі выглядае абсурдным, каб Мар'ян з Язёрка назваў у сваім творы народ ВКЛ «нічога не вартым», фактычна абразіўшы гэтымі словамі свайго патрона. Даволі сумніўна, каб ён быў аўтарам трактата.

Між тым «De magna strage» ўключаны ў склад зборніка казанняў Мікалая з Блоня, таму гэтага чалавека нельга не браць пад увагу як аднаго з магчымых прэтэндэнтаў на аўтарства трактата. Выхадзец з Мазовіі, ён жывуў і дзейнічаў у першай палове XV стагоддзя (гады нараджэння і смерці дакладна невядомыя). Скончыў Кракаўскі ўніверсітэт, дзе пачаў выкладаць пасля 1416 года. Атрымаў ступень доктара кананічнага права, быў варшаўскім канонікам і плябанам (святшчэннікам) у мазавецкім горадзе Чэрску. Мікалай з Блоня вядомы сваімі тэалагічнымі і гістарычнымі працамі, а таксама тым, што, бадай, першы ў Польшчы пачаў пісаць свае творы не толькі па-лацінску, але і па-старапольску.

Таго, хто знаёмы з эпічнымі апісаннямі Грунвальдскай бітвы, змешчанымі ў «Хроніцы канфлікту» і ў велічным творы Длугаша, пры знаёмстве з «De magna strage», магчыма, напаткае расчараванне. Гэты трактат зусім мала, ды што казаць – амаль нічога не дадае да нашых ведаў пра ход бітвы. Але цікавы ён, перш за ўсё, сваім ідэалагічным зместам. «De magna strage» – своеасаблівае люстэрка, у якім адбілася польскае (і толькі польскае!) суб'ектыўнае бачанне Грунвальда. Гэта тая карціна, тое асэнсаванне Грунвальдскай бітвы, якое ўжо шэсць стагоддзяў трансліюецца польскай гістарыяграфіяй і мастацкай літаратурай (узгадаем хоць бы славурых «Крыжакоў» Генрыка Сянкевіча). Пералічу ключавыя тэзы. Эпічны вобраз Грунвальдскай

перамогі, якая выратавала палякаў ад фізічнага знішчэння. Фанабэрыстыя крыжакі, якія пыхліва дасылаюць сваім праціўнікам два мячы. Хрысталубівы і рахманы кароль Уладзіслаў Ягайла, які пад час бітвы слухае доўгую Боскую службу. Хуткая перамога крыжакоў над войскам Вялікага княства Літоўскага. Уступленне ў бітву палякаў, якія спяваюць «Багародзіцу» і, у рэшце рэшт, перамагаюць ворага, бо Гасподзь ганарлівым працівіцца, а пакорлівым дае ласку Сваю.

У «Хроніцы канфлікту» пра польскіх саюзнікаў – войска ВКЛ гаворыцца з павагай, аддаецца належнае іх гераізму і самаадданасці: «Частка ворагаў сярод тых, самых лепшых людзей крыжацкіх, сышлася з найвялікшай гарачнасцю і крыкам з людзьмі Вітаўта, і пасля без малага гадзіны ўзаемнай бойкі многія з абодвух бакоў паляглі так, што людзі князя Вітаўта вымушаны былі адысці». У «De magna strage» гэта трансфармуецца ў здзеклівую фразу аб тым, што «прусы ўжо перамагалі нічога не варты народ Вітаўта». А адсюль ужо недалёка да зусім тэндэнцыйнага аповеду Длугаша, што «літвіны, паказаўшы тыл, бягуць да самай Літвы».

У ідэалагічным сэнсе «De magna strage» ўяўляе сабой як бы пераходны этап паміж даволі аб'ектыўнай «Хронікай канфлікту» і тэндэнцыйнай гісторыяй Длугаша. У гэтым трактаце ўвасобіліся спробы польскай палітычнай эліты першай паловы XV стагоддзя асэнсаваць Грунвальдскую бітву ў выгадным для сябе святле. На жаль, у Вялікім княстве Літоўскім у той час не рабілася нічога падобнага. Таму практычна ўсе ідэалагічныя трактоўкі Грунвальда ў літаратуры апошніх двух стагоддзяў (нават такі любімы расійскай і савецкай гістарыяграфіяй сюжэт аб гераічных смаленскіх палках) заснаваны на польскай версіі тых падзей.

Цікаваць да «De magna strage» як фактаграфічнай крыніцы нечакана ўзнікае якраз тады, калі завяршаецца расказ пра Грунвальдскую бітву. Найбольш каштоўная частка трактата прысвечана асобе польскага караля, вярхоўнага князя літоўскага Уладзіслава Ягайлы. У самым пачатку дадзена маляўнічае апісанне працедуры каталіцкага хрышчэння Ягайлы ў

Кракаве ў 1386 годзе. Паводле «De magna strage», перш як хрысціцца, Ягайла ў саборы распытваў пра тое, што значаць выявы распяцця, Багародзіцы і д'ябла. Аўтар не пашкадаваў тут фарбаў, апавядаючы, як Ягайла спачатку ў слязах слухаў пра смерць Хрыста на крыжы, потым са здзіўленнем разглядаў фігуру рагатага чорта, а пасля гэтага са страхам выслушаў расказ пра пякельныя пакуты. Гэта выглядае як карыкатура на Ягайлу, свядома выстаўленага варварам і невукам. Але ж яго маці Ульяна Аляксандраўна, як вядома, была праваслаўнай цвярской князёўнай, таму Ягайла мусіў ведаць з дзяцінства асноўныя догматы хрысціянства, нават калі заставаўся

Уладзіслаў Ягайла.
Малюнак
1470-х гадоў

ся язычнікам. Вельмі цікавае сведчанне, зрэшты, што Ягайла прапанаваў паставіць свечкі не толькі Багародзіцы і хрысціянскім святым, але і д'яблу! Гэта дэталь, якую цяжка выдумаць. Верагодна, гэта апісанне было заснавана на ўспамінах чалавека, які сапраўды быў сведкам хрышчэння Ягайлы ў Кракаўскім кафедральным саборы. Цытуюцца нават словы Ягайлы, якія ён сказаў, уваходзячы ў сабор. Паводле «De magna strage», убачыўшы выяву Багародзіцы, Ягайла задаў

пытанне па-руску «Hassto?» («А што?»), якое аўтар трактата пераклаў на лаціну як «quid est?» Ці быў Ягайла такім ужо варварам-язычнікам, што не ведаў абраз Багародзіцы? Гэта выглядае як нонсэнс. Магчыма, ён проста быў здзіўлены, калі сустрэў у каталіцкім саборы абраз, знаёмы яшчэ па праваслаўных храмах.

Але звяртае на сябе ўвагу, што сваю першую непасрэдную рэакцыю ў ключавы для яго момант жыцця Ягайла выказаў не на нейкай балцкай гаворцы, а на мове Заходняй і Паўднёвай Русі. Магчыма, менавіта гэтай («рускай», альбо старабеларускай) мовай ён і карыстаўся ў побыце.

Прапанаваны ніжэй пераклад трактата «De magna strage» з лацінскай на беларускую мову зроблены паводле выдання польскага гісторыка В. Кентшынскага, якое пабачыла свет у 1884 годзе [6].

Пра вялікае пабоішча, альбо пра вялікі разгром, што адбыўся ў год Гасподні тысяча чатырыста дзясяты. Чаго галоўнай прычынай стала пыха злейшага роду прусаў [Prutenorum], у якіх тады быў вярхоўны князь Ульрых¹, як вынікае з таго ж радка: «Ульрых распачаў Прускую вайну, сам магістр»².

Гэты ж менавіта Ульрых, калі ў той жа бітве ўцякаў сярод нейкіх балот, быў пранізаны кап'ём аднаго польскага воіна, і так звергнуты там жа загінуў злейшым чынам, бо заўсёды Гасподзь ганарлівым працівіцца, а пакорлівым дае ласку, як сказана ў чацвёртай главе паслання Якава. Але спачатку сцісла растлумачу вытокі гэтага здарэння.

Як палякі [Poloni] часоў даўнейшых, продкі нашы, яшчэ знаходзячыся ў цемры язычніцтва, са свайго роду сабе князёў і каралёў выбіралі, пра тое добра гаворыцца ў іх хроніках. Бо і ў хроніцы Вінцэнта Кадлубка³ зазначаецца, што праз сваяцтва адзін князь станавіўся пераемнікам другога, але, парушыўшы гэты парадак і звычай, большасць прыроджаных палякаў, адкінуўшы сваіх князёў, дзеля каталіцкай веры і замацавання міру для каралеўства Ягайлу [Jagel], вярхоўнага князя Літвы [Litwanie], тады яшчэ язычніка, прынялі ў якасці караля, і было ў яго два родныя браты, а менавіта: Вітаўт [Wytolth]⁴ і Свідрыгайла [Swydrygal]⁵. І гэтага вялікага князя, якога звалі Ягайлам па-літоўску, Бадзанта [Boczqtha]⁶, архіепіскап Гнезненскі, у кафедральным саборы святых Станіслава і Венцаслава ў Кракаўскім замку ахрысціў у імя Айца і Сына і Святога Духа ў год Гасподні 1386 і слаўнае імя яму даў там жа, а менавіта: Уладзіслаў⁷.

І гэты найслаўнейшы кароль перад тым, як быў ахрышчаны, упершыню ўвайшоў у названы вышэй сабор і, убачыўшы знак распяцця, запытаўся, што гэта за выява, і атрымаў сабе адказ ад суправаджальнікаў, што гэта была выява распяцця і Спаса нашага, і якім чынам Ён на перакладзіне крыжа трыумфаваў і нас ад вечнай смерці збавіў. Пачуўшы гэта, ён быў ужо некаторым чынам узрушаны ўздзеяннем жыватворчага духу і, плачучы, сказаў: «Запаліце свечку ў гонар і хвалу Яму». І далей унутр храма таго ж праходзячы, убачыў выяву Дзевы Чыстай і сказаў: «А што?» [Hassto], гэта значыць «Што гэта?» На тое атрымаў сабе адказ, што гэта абраз той, якая зачала, будучы цнатлівай дзевай, і бязгрэшная нарадзіла, будучы цнатлівай, таго, якога бачыце вы на знаку распяцця, і гэта каралева нябёсаў, імператрыца анёлаў і памочніца ўсім грэшнікам. Калі ж такое пра яе пачуў, то сказаў: «Няхай запаліць Ёй святло, каб Яна зрабіла ласку, заступіўшыся і за мяне». І так, убачыўшы розныя абразы, такім жа чынам спачатку распарадзіўся, каб кожнаму ў гонар была запалена свечка.

Нарэшце, увайшоўшы ў капліцу адзінаццаці тысяч нявінніц⁸, убачыў там выяву рагатага д'ябла, і здзіўлены гэтым сказаў: «А гэтаму што трэба?» Адказ яму быў, што гэта была выява дэмана. Калі ж шукаў яе значэння, то атрымаў адказ, што ён настолькі злы, што каго перамагае сваімі намаўленнямі, тых уводзіць у вечныя пакуты пекла і вечна мучыць як нявольнікаў у вогненнай геене. Зразумеўшы гэта, ён нібыта ў страху ўздыхнуў і сказаў: «Запаліце яму дзве свечкі ў хвалу, каб злітаваўся з мяне, калі сапраўды здолее мяне перамагчы». Тады

растлумачылі яму, што ні над кім не мае д'ябал улады, толькі над тымі, хто сам сябе яму аддае, а найбольш над язычнікамі, іудзеямі альбо схізматыкамі⁹. І пачуўшы гэта, ён цвёрда паспяшаўся да хрышчэння і быў ахрышчаны, як вышэй сказана.

І, нарэшце, у тым жа годзе ў названым саборы ў Кракаўскім замку быў каранаваны каралём¹⁰. І пасля хрышчэння і каранавання выказваў вялікую набожнасць і міласэрнасць у адносінах да жабракоў, удоваў, сірот і ўсіх сваіх падданных. Сапраўды, як гаворыцца ў яго эпітафіі, усякі раз якім-небудзь убогім, хто ў яго пачынаў прасіць, перадаваў ён розныя плады: вішні, яблыкі, грушы, агуркі, слівы¹¹, гарох альбо рэпу, а некаторым даваў вопратку і кароў. Меў жа такі звычай кожны дзень, калі прачынаўся: заўсёды трасціну альбо сцяблінку ў руках трымаў і разрываў. Убачыўшы гэта, яго кашталіны і іншыя вельмі часта ў яго сталі пытацца, што б гэта значыла, і ён, нарэшце, мальбой ледзье пераможаны сказаў: «Такую ж вагу мае для мяне гэта каралеўства часовае, якім цяпер валодаю, як пыл пад маімі нагамі»¹².

Нарэшце ў год Гасподні, вышэй названы, а менавіта 1410, Ульрых, вялікі магістр Прускі, са сваімі спадзвіжнікамі з уласнай пыхі адмовіўся прыняць прысягу вернасці таму найслаўнейшаму каралю, але накапіўшы велізарныя грошы, запасы золата і срэбра, нанялі незлічоная мноства жаўнераў і пачалі бунтаваць супраць караля Польшчы і ўсяляк яму прэрэчыць. Каралю згаданаму паслалі яны два акрываўленыя мячы ў знак таго, што жадаюць памачыць свае мячы ў крыві караля і яго нобіляў, а ўсю зямлю Польскую з каранём вырваць і ў попел ператварыць. Кароль лагоднейшы ўзняў вочы ў неба, з пакорліваасцю і слязамі ўзяў мячы і даручыў сябе ўсемагутнаму Богу, Маці Яго слаўнай, святым апосталам і Станіславу, заступніку слаўнаму, і Венцаславу. І паведамленне загадаў направиць брату Вітаўту, сам жа ў адзіноце службу Боскую доўга, як меў звычку, слухаў з пабожнасцю.

Ужо ўсё бліжэй быў час бітвы, у дзень Разаслання апосталаў¹³, калі быў аўторак, і яго брат Вітаўт яго заклікаў, каб да бітвы рыхтаваўся. Але ён не жадаў штосьці распачынаць, пакуль не завершыцца Боская служба. Калі яна была скончана і калі запрошана была Боская дапамога, бітва пачалася ўжо сярод нейкіх балот, і прусы ўжо перамагалі нічога не варты народ Вітаўта, а менавіта літвінаў [Lytuanos], русінаў [Ruthenos] і татараў [Thatharos]. Нарэшце выступілі палякі, даручыўшы сябе Боскаму прастолю і заклікаючы святога Станіслава, і пры тым пачалі набожна спяваць «Багародзіцу» [bogwroczyca]¹⁴. Адрозна ж такі страх ахапіў Ульрыха з усімі прусамі, што кожны пабег, куды мог. Сам жа Ульрых уцёк у нейкае балота і там, як вышэй сказана, загінуў, і яго розныя папличнікі былі перабіты, як сабакі, з дапамогай ваеннай зброі: мячоў, коп'яў і суліц¹⁵. І так шчодро пралілася іх кроў, што коням яна даходзіла да жыватоў, і сталі яны ежыць для ваўкоў, сабак і птушак. Пасля гэтага настаў мір для гэтага каралеўства, бо былі ворагі пераможаны.

У год Гасподні 1434, у першы дзень ліпеня ў Гродку [Grodok]¹⁶ завяршыў святой памяці кароль Уладзіслаў апошні дзень свайго жыцця. І ў тым жа годзе старэйшы жыхары каралеўства Польскага каранавалі на караля ў дзень святага апостала Якава¹⁷ ў кафедральным саборы ў Кракаўскім замку Уладзіслава¹⁸, старэйшага сына караля-нябожчыка, і каранавалі яго на караля высокашаноўны айцец Альберт Ястржэмбец [Albertus Iastrzambecz]¹⁹, архіепіскап Гнезненскі [Gnesznensis], са сваімі епіскапамі: Збігневам²⁰ – Кракаўскім [Sbigneo Cracoviensi], Станіславам²¹ – Плоцкім [Stanislaio Ploczensi], Уладзіславам²² – Улацлаўскім [Wladislaio Wladislavyensi], Янушам²³ – Перамышльскім [Janusyo Premyslyensy], пры агульнай радасці.

І мы ў той дзень Разаслання апосталаў павінны радавацца не таму, што бязлітасна пралілося столькі крывы нашых смяротных супернікаў, але таму, што Сам слаўны Гасподзь нам садзейнічаў у такой перамозе над ворагамі, бо яны задумвалі ўвесь польскі народ з каранём вынішчыць і датла поўнасцю спаліць усе будынкi, чаму Бог запрацівіўся.

Заўвагі

¹ Ульрых фон Юнгінген (1360–1410), вярхоўны магістр Тэўтонскага ордэна з 1407 па 1410 год.

² Незразумела, з якога твора ўзяты працытаваны радок. У вершы пра Грунвальдскую бітву, які змешчаны ў тым жа манускрыпце ВК052, гэтага радка няма [7, с. 860–861].

³ Вінцэнт Кадлубек (? – 1223) – польскі храніст, біскуп Кракава ў 1208–1218 гадах.

⁴ Вітаўт Кейстугавіч (? – 1430), вялікі князь літоўскі ў 1392–1430 гадах, быў не родным, а стрыечным братам Ягайлы.

⁵ Свідрыгайла Альгердавіч (? – 1452), малодшы брат Ягайлы, абраны вялікім князем літоўскім у 1430 годзе, страціў уладу ў выніку заговору ў 1432 годзе.

⁶ Бадзанта (1320–1388), архіепіскап Гнезненскі з 1382 па 1388 год.

⁷ Ягайла быў ахрышчаны ў Кракаве 15 лютага 1386 года.

⁸ Паводле легенды, святая Урсула і адзінаццаць тысяч нявінніц, якія ішлі разам з ёй, былі ў IV стагоддзі забіты гунамі пад час аблогі Кёльна.

⁹ Схізматыкамі католікі называлі праваслаўных.

¹⁰ Каранаванне адбылася 4 сакавіка 1386 года.

¹¹ Marellas – літаральна, «абрыкосы».

¹² У гэтым месцы на полі заўвага перапісчыка: «Тут вялікі пропуск [тэксту] пра тое, як ён быў захоплены братам у Луцку і вызвалены сваімі; зноў прусы прычынілі вялікі ўрон Польшчы». Маюцца на ўвазе падзеі лістапада – снежня 1430 года, калі Ягайла быў арыштаваны ў Луцку сваім братам Свідрыгайлам. Канфлікт быў выкліканы тым, што палякі захапілі некалькі падольскіх замкаў, якія належалі Вялікаму княству Літоўскаму [8].

¹³ Дзень Разаслання апосталаў – 15 ліпеня. У 1410 годзе ён сапраўды прыпадаў на аўторак.

¹⁴ «Багародзіца» – старажытная польская песня. Найстарэйшая яе копія была запісана каля 1408 года ў зборніку каталіцкіх казанняў: «Bogurodzica, Dziewicza, Bogem slawena Maria. / U twego Syna, Gospodzina, Matko swolena Maria. / Siszczi nam, spwczci nam! Kyrieleyson. / Twego dzela Krzcziczela, boszicze, / Uslisz glosi, naplen misli czloweczce. / Slisz modlitwo, yosz nosimi. / A dacz raczi, gegosz prosimi. / A na swecze zbozni pobith, / po sziwocze raski przebith. Kyrieleyson» («Багародзіца,

дзявіца, Богам праслаўленая Марыя. / У твайго Сына, Гаспадіна, маці выбраная Марыя. / Даруй нам, адпусці нам! Кірые элейсан. / Дзеля твайго Хрысціцеля, Боская, / Пачуй галасы, напоўні думкі чалавечыя. / Пачуй малітвы, якія прыносім. / Зрабі ласку даць тое, што просім. / А на свеце набожнае існаванне. / А пасля жыцця райскае прабыванне. Кірые элейсан»). На думку некаторых даследчыкаў, «Багародзіца» ўзнікла пад уплывам грэчаска-візантыйскай альбо царкоўнаславянскай традыцыі [9].

¹⁵ Суліцы – кідальныя коп'і, якія знаходзіліся на ўзбраенні войска ВКЛ. У арыгінале: hastis.

¹⁶ Цяпер г. Гарадок, цэнтр Гарадоцкага раёна Львоўскай вобласці Украіны.

¹⁷ Дзень святага апостала Якава – 25 ліпеня.

¹⁸ Уладзіслаў III Варненчык (1424–1444), старэйшы сын Уладзіслава Ягайлы, кароль польскі з 1434 па 1444 год.

¹⁹ Войцех (Альберт) Ястржэмбец (каля 1362 – 1436), пад час Грунвальдскай бітвы біскуп Пазнанскі; архіепіскап Гнезненскі з 1423 па 1436 год.

²⁰ Збігнеў з Алясніцы (1389–1455), пад час Грунвальдскай бітвы сакратар караля Уладзіслава Ягайлы; біскуп Кракаўскі з 1423 па 1452 год.

²¹ Станіслаў з Паўловіц (каля 1390 – 1439), біскуп Плоцкі з 1425 па 1439 год.

²² Уладзіслаў з Апорава (каля 1395 – 1453), біскуп Улацлаўскі (Куяўскі) з 1434 па 1449 год, архіепіскап Гнезненскі з 1449 па 1453 год.

²³ Януш з Любена (? – 1435), быў капеланам караля Уладзіслава Ягайлы; біскуп Перамышльскі з 1420 па 1435 год.

**Прадмова, пераклад, каментарый
Алега ЛІЦКЕВІЧА**

ЛІТАРАТУРА

- Гагуа, Р.Б. Лісты Ягайлы і ананімная «Хроніка канфлікту» як крыніцы па даследаванні Грунвальдскай бітвы / Р.Б. Гагуа // Гістарычны альманах. – 2007. – Т. 13. – С. 118–140.
- Гагуа, Р.Б. Хроніка канфлікту Уладзіслава, караля Польшчы, з крыжакамі ў год Хрыстоў 1410 / Р.Б. Гагуа // Беларускі археаграфічны штогоднік. – 2005. – № 6. – С. 61–69.
- Гагуа, Р.Б. Грунвальд в источниках: «Хроника конфликта Владислава, короля Польши, с крестоносцами в год Христов 1410» / Р.Б. Гагуа. – Пинск, 2009.
- Zeissberg, H. Dziejopisarstwo polskie wieków średnich / H. Zeissberg. – Т. 2. – Warszawa, 1877.
- Błaziak, M. De magna strage kazaniem bernardyńskim czy uniwersyteckim? / M. Błaziak // Studia Źródłoznawcze. – Т. 36. – 1997. – С. 65–72.
- De magna strage a. 1410 / Wyd. W. Kętrzyński // Monumenta Poloniae historica. – Т. 4. – Lwów, 1884. – С. 44–48.
- Oko, J. Nieznanego autora pieśń o bitwie pod Grunwaldem / J. Oko // Ateneum Wileńskie. – R. 7. – Zesz. 3–4. – Wilno, 1930. – С. 858–872.
- Полевых, С.В. Польский король под арестом в Литве: эпизод из истории XV века / С.В. Полевых // Материалы докладов XV Международной конференции студентов, аспирантов и молодых ученых «Ломоносов» / Отв. ред. И.А. Алешковский, П.Н. Костылев, А.И. Андреев. – [Электронный ресурс]. – М.: Издательство МГУ; СП Мысль, 2008. – Рэжым доступу: http://www.lomonosov-msu.ru/archive/Lomonosov_2008/Polekhov.pdf.
- Mazurkiewicz, R. Bogurodzica / R. Mazurkiewicz // Staropolska online. – [Электронный ресурс]. – Рэжым доступу: http://staropolska.pl/sredniowiecze/poezja_religijna_bogurodzica_bogurodzica.html.